

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Prospectief aspect in het Nederlands: over op het punt staan en gerelateerde constructies

Bogaards, M.P.M.

Citation

Bogaards, M. P. M. (2023). Prospectief aspect in het Nederlands: over op het punt staan en gerelateerde constructies. *Nederlandse Taalkunde*, 28(1), 104-116. doi:10.5117/NEDTAA2023.1.004.BOGA

Version: Publisher's Version

License: [Licensed under Article 25fa Copyright Act/Law \(Amendment Taverne\)](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3636651>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

SQUIBS

Prospectief aspect in het Nederlands

Over op het punt staan en gerelateerde constructies

Maarten Bogaards

Leiden University

m.p.m.bogaards@hum.leidenuniv.nl

Abstract

Prospective aspect in Dutch

Prospective (also known as proximative, imminent or pre-inchoative) aspect presents some subsequent situation as imminent while underspecifying its realization. An English example is *be about to*, as in 'I am about to leave'. Dutch has several expressions tied to this semantics, including *op het punt staan* 'lit. stand on the point: be about to'. This squib presents the first exploration of this type of viewpoint aspect in Dutch. Drawing on corpus data, I show that there are at least six prospective patterns in Dutch, and discuss (i) the source structures their prospective meaning derives from, (ii) the restrictions they impose on their complement, and (iii) their interaction with the perfect.

Keywords: prospective aspect, proximal future, imminence, viewpoint aspect, Dutch

1. Inleiding*

Het Nederlands kent verschillende manieren om aan te geven dat er iets ophanden is. Een in het oog springend geval is de constructie *op het punt staan (om) te*, die een infinitief selecteert en uitdrukt dat de situatie uit die infinitief zich bijna gaat voltrekken. In voorbeeld (1) is die situatie *vertrekken*. De strekking van (1) is dat het vertrek van het koppel nadert, maar of het daadwerkelijk naar Frankrijk vertrokken is, geeft (1) niet prijs.¹

* Graag dank ik de redactie en een anonieme reviewer voor hun waardevolle commentaar.

1 Tenzij anders aangegeven komen de voorbeelden uit het SoNaR-corpus (<https://portal.clarin.nl/node/4195>), dat geschreven Nederlands bevat. De code tussen haakjes is het document-ID.

- (1) Het koppel *staat op het punt* naar Frankrijk *te* vertrekken met een privévliegtuig.

(WR-P-P-G-0000203156)

De semantiek van *op het punt staan* in (1) behoort tot het domein van aspect (d.w.z. *viewpoint aspect*, bv. Smith 1997; Boogaart 2004): de constructie legt een intern-temporeel perspectief op aan de situatie in haar complement. Specifiek wordt dit type aspect wel *prospectief* genoemd (o.a. Anderson 1973; Comrie 1976; Fleischmann 1983; Dahl 1985; Dik 1997; Jendraschek 2014; Fleischhauer & Gamerschlag 2019; Bogaards & Fleischhauer te verschijnen; Fleischhauer te verschijnen). De cruciale betekenisrediënten van prospectiviteit zijn volgens Kuteva et al. (2019:859-860) ‘closeness in time’ alsook ‘no implication about whether the situation actually occurred or not.’² Zoals uit de toelichting hierboven blijkt, bevat *op het punt staan* sowieso deze betekenisrediënten.

Uitgaande van deze ingrediënten zijn er in het Nederlands meer constructies die prospectiviteit uitdrukken. Sommige daarvan hebben vormelijke overeenkomsten met (1), zoals *op het punt staan van* in (2) en *op...staan* in (3). Andere zijn meer perifrastisch, zoals de combinatie van een bijwoord als *net, juist of bijna* en een hulpwerkwoord als *gaan of willen* in (4)-(5).³ Ook de uitdrukking *van plan zijn* leent zich hiervoor, zie (6).

- (2) Niet beschikbaar is rechtsbuiten Van der Meyde wiens vriendin *op het punt van* bevallen *staat*.

(WR-P-P-G-0000137217)

- (3) De ader bij Liebermans slaap *stond op* knappen.

(WR-P-P-B-0000000190)

- (4) Veel passagiers sliepen al of *gingen net* slapen toen het schip zonk.

(WR-P-P-G-0000065304)

- (5) De slachtoffers verlieten het Amsterdam Diamond Center en *wilden net* in een taxi stappen, toen een man gerichte schoten afvuurde.

(WR-P-P-B-0000000200)

- (6) *We zijn net van plan* dan maar gewoon ergens in te stappen, als de spoorwegbeambte weer opduikt.

(WR-P-E-A-0000329856)

2 Kuteva et al. (2019) gebruiken in plaats van *prospectief* de term *proximatief* aspect, in navolging van König (1993, 2000), Heine (1994) en Romaine (1999). Andere termen die gehanteerd worden, zijn *imminent* (Declerck et al. 2006; Van Rompaey et al. 2015) en *pre-inchoatief* aspect (Wierenga 2022), en voor het Engelse *be about to* ook wel *proximal future* (Hill 2022).

3 *Gaan* drukt hier geen beweging uit, maar ingressiviteit. De ANS karakteriseert de betekenis van ingressief *gaan* als ‘(geleidelijk) overgaan tot, beginnen te’ (Haeseryn et al. 1997:976).

Uit (1)-(6) rijst het beeld op van een kleine verzameling prospectieve uitdrukkingen in het Nederlands. Prospectief aspect is in het Nederlands echter nog niet onderzocht—noch vanuit een *top-down*, noch vanuit een *bottom-up* benadering van aspect (vgl. Bogaards te verschijnen): er is nog geen taalkundig onderzoek naar de vraag met welke middelen de notie ‘prospectiviteit’ in het Nederlands kan worden uitgedrukt, en ook niet naar de syntagmatische en paradigmatische eigenschappen van constructies als (1)-(3) met *staan*, *op* en *het punt*.

Doel van deze squib is om die leemte te beginnen op te vullen—niet in de laatste plaats om bij te dragen aan de revisie van de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS), met name het hoofdstuk over aspect dat momenteel wordt herzien (Boogaart & Bogaards te verschijnen). In § 2 schets ik het conceptuele domein van prospectief aspect en verbind daaraan de uitdrukkingen in (1)-(6). Vervolgens bespreek ik de bronstructuren waarop hun prospectieve betekenis berust (§ 3), syntactico-semantiche beperkingen die ze opleggen aan hun complement (§ 4) en hun interactie met de voltooide tijd (§ 5). De bespreking is kwalitatief van aard en bedoeld als basis voor vervolgonderzoek, waarnaar ik in § 6 vooruitkijk.

2. Prospectief aspect

Bij prospectief aspect wordt een aspectueel perspectief opgelegd aan een situatie. Hoe ziet dat perspectief eruit? Comrie (1976) omschrijft het als ‘a state is related to some subsequent situation, for instance where someone is in a state of being about to do something’ (1976:64). De toestand (‘state’) waar Comrie het over heeft, wordt gekenmerkt door het feit dat de situatie momenteel niet geldt en op de huidige toestand volgt (‘subsequent’). Daaraan voegt Heine (1994) toe dat deze toestand ‘[is] located close to the initial boundary of the situation’ (1994:36). Deze eigenschap wordt ook wel ‘imminence’ genoemd (bv. Fleischhauer & Gamerschlag 2019:147; Kuteva et al. 2019:860). Een en ander zien we ook terug in de eerder aangehaalde definitie van Kuteva et al. (2019), die bovendien expliciet maken dat de situatie zich niet *hoeft* te voltrekken. Met andere woorden: verwezenlijking van de situatie is ondergespecificeerd.

Als we de ‘toestand’ en ‘situatie’ van hierboven opvatten als twee fasen, die gekenmerkt worden door ‘situatie geldt niet’ ($\neg\varphi$) en ‘situatie geldt wel’ (φ), dan kunnen we een definitie opstellen van prospectiviteit bestaande uit de vier betekeniskenmerken in (7).⁴ Wat daarbij enigszins onduidelijk blijft,

4 Dit is een Selectie-Theoretische benadering van aspect, vgl. bv. Bickel (1997); Sasse (2002); Bogaards (2022).

is wat ‘nabij’ in (7d) precies wil zeggen. Ik ga ervan uit dat dit contextueel (pragmatisch) bepaald wordt; als je zegt dat je op het punt staat te vertrekken, dan kan dat over een minuut zijn, maar als het bijvoorbeeld om een grote wereldreis gaat evengoed over een maand of halfjaar.

- (7) Een **prospectief perspectief** op een situatie φ houdt in:
- a. $\neg\varphi$ geldt;
 - b. $\neg\varphi$ gaat aan φ vooraf;
 - c. realisatie van φ is ondergespecificeerd;
 - d. $\neg\varphi$ en φ zijn nabij in de tijd.

Gewapend met (7) kan de indruk dat we in (1)-(6) met prospectiviteit te maken hebben, worden aangescherpt. (1') laat zien dat alle betekeniscomponenten (7a-d) inderdaad in (1) terugkomen; door *vertrekken* te vervangen door *bevallen/knappen/slapen/instappen* kan men vaststellen dat hetzelfde voor (2)-(6) geldt.

- (1') *Vertrekken* geldt niet; *niet vertrokken* gaat vooraf aan *vertrekken*; realisatie van *vertrekken* is ondergespecificeerd; *niet vertrokken* is temporeel nabij *vertrekken*.

3. Bronstructuur

Heine (1994:44) onderscheidt twee typen ‘conceptual sources’ die zich via overdrachtelijk gebruik richting prospectiefconstructies ontwikkelen: ‘verbs of volition’ en ‘locative schema[s]’, oftewel uitdrukkingen van ‘wil’ respectievelijk ‘plaats’ of ‘beweging’. De Nederlandse uitdrukkingen in (1)-(6) beantwoorden hier vrij direct aan: *willen* en *van plan zijn* drukken ‘wil’ uit, *staan* en *punt* ‘plaats’, *gaan* ‘beweging’. Wat bronstructuren betreft past het Nederlands dus binnen elders vastgestelde crosslinguïstische tendensen.⁵

Toch kunnen we niet stellen dat de uitdrukkingen in (1)-(6) alleen verschillen in bronstructuur en verder qua prospectieve betekenisontwikkeling gelijklopen. In (4)-(6) is de prospectieve betekenis immers afhankelijk

5 Over de metaforische uitbreiding van *staan*—i.c. het verband tussen ‘plaats’ en prospectiviteit—zegt Lemmens (2002:113): ‘prototypical *staan* [is] the starting position for walking, whence metaphorical extension to all kinds of activities’. De prospectieve semantiek van *op (het punt) staan*, in het bijzonder de ontkennende component ‘ $\neg\varphi$ geldt’ uit (7a), kan dus begrepen worden aan de hand van het idee dat *staan* ‘niet lopen’ inhoudt.

van het bijwoord *net*, dat wel vervangen kan worden door een vergelijkbaar bijwoord als *juist*, maar niet kan worden weggelaten zonder dat de prospectieve betekenis verloren gaat.⁶ Het lijkt erop dat zo'n bijwoord de component 'nabijheid in tijd' uit (7d) bijdraagt—oftewel de 'imminentie' die volgens Kuteva et al. (2019) voor prospectiviteit wezenlijk is. De overige componenten, d.w.z. (7a-c), kunnen worden begrepen als vooronderstellingen van *willen/van plan zijn* en *gaan*: als je zegt iets te willen of gaan doen, dan is datgene toekomstig en nog niet helemaal zeker. Het perifrastische karakter van (4)-(6) zit hem dus in de combinatie van een niet-imminente werkwoordelijke uitdrukking plus een bijwoord dat imminentie toevoegt.

Anders is dit bij de uitdrukkingen met *staan* in (1)-(3), die weliswaar compatibel zijn met *net* en *juist*, maar ook zonder die bijwoorden prospectiviteit uitdrukken. Combinaties van *staan*, *op* en *het punt* lijken daarmee het verst gevorderd wat betreft grammaticalisering of in elk geval betekenispecialisatie in de richting van prospectief aspect. Daarbij kan worden opgemerkt dat *staan* net als *zitten* en *liggen* behoort tot de houdingswerkwoorden (ook wel positiewerkwoorden of *posture verbs*), die in het Nederlands diverse (grammaticale) functies vervullen, waaronder het markeren van (progressief) aspect, locatie, resultativiteit en quotativiteit (zie o.a. Boogaart 1991; Lemmens 2002, 2015; Bogaards 2019, 2020). Dat juist een houdingswerkwoord wordt benut om prospectiviteit aan te gaan duiden, past dus ook specifiek binnen het Nederlands in een bredere tendens.

4. Semantische en syntactische beperkingen

Eerder onderzoek richt zich vooral op semantische beperkingen die prospectiefconstructies opleggen aan de situatie in hun complement. Specifiek gaat het om het kenmerk 'change-of-state' (Romaine 1999; König 2000; Fleischhauer & Gamerschlag 2019), ook wel 'transition' (Van Rompaey et al. 2015), wat inhoudt dat een situatie één onmiddellijke overgang omvat van een toestand naar een andere (Declerck et al. 2006:59). Voorbeelden zijn *doodgaan* (levend > dood) en *winnen* (deelnemer > winnaar).

6 Vergelijk ter illustratie de zinsparen (i)-(iii):

- (i) We gaan vertrekken. (ingressief) / We gaan net/juist vertrekken. (prospectief)
- (ii) We willen vertrekken. (wens) / We willen net/juist vertrekken. (prospectief)
- (iii) We zijn van plan om te vertrekken. (wens) / We zijn net/juist van plan om te vertrekken. (prospectief)

In de Vendleriaanse taxonomie van situatietypen gaat het hier om *achievements*, in goed Nederlands *puntgebeurens*, met uitsluiting van semelfactieven, die weliswaar punctueel maar ook atelisch zijn en derhalve juist geen ‘transition’ behelzen (bv. *kloppen* en *flikkeren*). Zo bezien vat ik ‘transition’ dus op als een combinatie van de situatie-aspectuele parameters [+TELISCH][–DURATIEF] (Vendler 1967; Dowty 1979; Smith 1997). In deze termen duidt eerder onderzoek op een affiniteit van het prospectieve perspectief voor telische, punctuele situaties, d.w.z. *puntgebeurens*.

Waar ik hier op wil wijzen, is dat de semantische beperking ‘puntgebeuren’ alleen door sommige constructies in (1)-(6) wordt opgelegd, en dat dit kenmerk bovendien niet in alle gevallen voldoende is om de selectie van complementen te verantwoorden. Sommige constructies kennen daarbovenop namelijk een syntactische restrictie, en wel voor intransitieve predicaten. Ik zal deze twee beweringen onderbouwen door eerst de drie constructies met *staan* en *op* uit (1)-(3) te behandelen, en daarna de meer perifrastische uitdrukkingen uit (4)-(6).

Op het punt staan (om) te en *van* verschillen op het eerste gezicht alleen in het type constituent waarin de infinitief is ingebed, namelijk een beknopte bijzin tegenover een voorzetselgroep. Maar ze combineren in zowel semantisch als syntactisch opzicht met een verschillend scala aan infinitieven, waarbij *(om) te* steeds ruimere combinatiemogelijkheden kent dan *van*. Daarbij gedraagt *op...staan* zich zoals de variant met *van*. Om met de semantiek te beginnen: *op het punt staan (om) te* vereist niet het betekeniskenmerk ‘puntgebeuren’, *van* en *op...staan* doen dat wel. Zulks blijkt uit het feit dat de variant met *(om) te* situaties accepteert die [+DURATIEF] zijn, zoals *zwemmen* in (8a), evenals situaties die [–TELISCH] zijn, zoals *oneerlijk zijn* in (9a). Beide leveren voor de variant met *van* en voor *op...staan* daarentegen onacceptabele zinnen op, zoals (8b) en (9b) laten zien.⁷

(8) Eindpuntgebeuren

- a. Beide politiemannen en een inspecteur verklaren dat *ze op het punt stonden* naar de drenkeling *te zwemmen*.
(WR-P-P-G-0000036802)
- b. **ze stonden op (het punt van) zwemmen* naar de drenkeling

7 De anonieme reviewer suggereert dat er bij *op (het punt (om) te/van) staan* sprake moet zijn van een duidelijk afgebakend begin van de situatie (vgl. τ in noot 12), niet zozeer van een puntgebeuren. Dat zou betekenen dat (8-9a) zo’n begin kunnen forceren (in de zin van *aspect shift* en *coercion*—vgl. De Swart 1998), maar (8-9b) niet. Het probleem voor de huidige discussie is dat de gehanteerde theorie (Vendler 1967 et seq.) geen heldere handvatten biedt om zo’n ‘duidelijk afgebakend begin’ conceptueel te definiëren. Dit is een interessante kwestie voor vervolgonderzoek.

(9) Toestand

- a. Echt waar, Eerlijk, Werkelijk, Geloof me: mensen die *op het punt staan* oneerlijk *te* zijn, te huichelen of te liegen, beginnen hun zin vaak met deze woorden. (WR-P-P-G-0000447463)
- b. *mensen die *op (het punt van)* oneerlijk zijn *staan*

De notie ‘puntgebeuren’ is echter niet voldoende om deze distributie te verantwoorden. Zelfs als een predicaat [+TELISCH][–DURATIEF] is, combineert het namelijk alleen met *op (het punt van) ... staan* als het daarnaast ook intransitief is. Deze syntactische beperking kent (*om*) *te* niet, zie (10a) met het transitief gebruikte puntgebeuren *breken*, waarmee *van* en *op... staan* in (10b) niet kunnen samengaan. Een en ander zou ermee kunnen samenhangen dat de infinitief in (10b) genominaliseerd is, terwijl dat niet (of minder sterk) het geval is in (10a).⁸ Verder onderzoek is nodig om de precieze status van de infinitieven in deze constructies vast te stellen.

(10) Transitief puntgebeuren

- a. Zeker nu de oliemarkt opnieuw *op het punt staat* prijsrecords *te* breken. (WR-P-P-G-0000036802)
- b. *Zeker nu de oliemarkt opnieuw *op (het punt van)* prijsrecords breken *staat*.

Het lijkt er in elk geval niet op dat deze syntactische beperking teruggebracht kan worden tot de thematische rol van het onderwerp, bv. dat dat geen agensrol mag krijgen. *Op het punt staan van* en *op...staan* selecteren namelijk niet alleen onaccusatieve puntgebeurens, zoals *bevallen* en *knappen* in (2)-(3), maar ook onergatieve puntgebeurens, zoals *winnen* en *opgeven* in (11)-(12).⁹

(11) Onergatief puntgebeuren

- a. Nu Biden *op het punt van* winnen *staat*, gaat er langzamerhand ook een einde aan een tijdperk komen.
(www.twitter.com/rickal_thomas/status/1324856904921862144)

8 Ik dank de reviewer voor deze suggestie. Hier tekent zich bovendien een interessante parallel af met de progressieve en ingressieve *aan het*-constructies (bv. ‘Pieter is aan het koken’ vs. ‘Pieter gaat aan het koken’), die eveneens lijken te verschillen in de nominalisatie van de ingebedde infinitief (Bogaards et al 2022).

9 Ik ben hier uitgegaan van de klassieke criteria voor onaccusatieve en onergatieve predicaten (Hoekstra 1984).

- b. Hij *stond op het punt van opgeven* toen zijn tegenstander, René Rouwhorst, in twee zetten twee stukken blunderde.

(www.twelloseschaakclub.nl/clubart131423.html)

(12) Onergatief puntgebeuren

- a. Mensen die *op* winnen *staan*, hebben meer energie dan kandidaten die hun Torentjesdroom zien verfleetsen.

(www.nrc.nl/nieuws/2012/09/06/inhoud-dat-is-geen-leuke-tv-a1484115)

- b. Met een camera batterij die *op opgeven staat*, moeten we oplossingsgericht beginnen denken.

(anneliesenkoen.weebly.com/ons-dagboek/beestjes-met-cameravrees)

Op het punt staan van en *op...staan* kennen dus een tweeledige beperking (intransitieve puntgebeuren) die *op het punt staan (om) te* niet oplegt. Hoe verhouden deze beperkingen zich tot *gaan*, *willen* en *van plan zijn* uit (4)-(6)? Het lijkt erop dat ze simpelweg niet worden opgelegd door deze uitdrukkingen, die samengaan met zowel niet-puntgebeuren (bv. *eten*, *antwoorden* en *veranderen* in (13-15a)) als transitieve predicaten (bv. *verlichten*, *klaarmaken* en *te hulp roepen* in (13-15b)).

- (13) a. ‘Kom binnen,’ zei ze. ‘We *gaan net* eten.’ (WR-P-P-B-000000138)

- b. Je bent juist op tijd. Ze *gaan net* de kerstboom verlichten.
(WR-P-E-G-0000011533)

- (14) a. Ze *wilde net* antwoorden toen er op de deur werd geklopt.

(WR-P-P-B-000000190)

- b. Mag ik u dan iets te eten aanbieden? Ik *wilde net* iets klaarmaken.
(WR-P-E-A-0004331780)

- (15) a. Ik *was net van plan* de kledij van de poppen te veranderen toen er een klant binnenkwam. (WR-P-P-G-0000614682)

- b. Ik zocht naar een nieuw onderwerp van gesprek en *was net van plan* de portretten te hulp te roepen, toen meneer Kegge zelf thuiskwam.
(WR-P-P-B-000000046)

Onafhankelijk hiervan gelden er wel andere beperkingen, die samenhangen met de betekenisbijdrage van *willen/van plan zijn* en *gaan*. De ‘wil’ van de eerste twee vereist een onderwerp met wilsbekwaamheid en controle over de situatie—een mens dus, of tenminste een subject dat als beziel wordt voorgesteld (bv. niet *de ader* uit (3): **De ader wilde/was net van plan te knappen*). Is het onderwerp beziel, dan mag het meestal geen

undergoer- of themarol krijgen, in elk geval niet wanneer het onderwerp de situatie uitdrukkelijk niet zelf in gang kan zetten (bv. *bevallen* uit (2): **Ze wilde/was net van plan te bevallen*). Dit is echter geen generalisatie die voor alle onaccusatieve werkwoorden geldt (bv. niet voor *vertrekken* uit (1): *Ze wilde/was net van plan te vertrekken*; vgl. ook *instappen* in (5)-(6)).¹⁰ Deze restricties gelden in mindere mate voor ingressief *gaan*, dat op zich geen wils- of controlecomponent kent (bv. *Het ging net regenen*), maar wel kennis bij de spreker veronderstelt over het verloop van de situatie (vgl. ?*De ader ging net knappen*).

Als deze uiteenlopende restricties iets onderschrijven, is het wel het perifrastische karakter van *willen/van plan zijn/gaan*; de modale dan wel ingressieve betekenissen van de afzonderlijke werkwoorden klinken nog helder door wanneer ze met een bijwoord als *net* samengaan. De constructies met *staan* en *op* zijn duidelijk meer gespecialiseerd als het aankomt op prospectief aspect, maar hun onderlinge verschillen wat betreft puntgebeurens en transitiviteit blijven vooralsnog wat raadselachtig.

5. Voltooide tijd

Als laatste wil ik wijzen op een verrassend effect bij de interactie met een ander type *viewpoint aspect*: perfectiviteit, dat zich in het Nederlands o.a. manifesteert in de werkwoordstijdcategorie ‘voltooide tijd’ (d.w.z. hulpwerkwoord van tijd + voltooid deelwoord). De constructies met *staan* en *op* kunnen prima in de voltooide tijd staan. Je zou kunnen verwachten dat een perfectief perspectief op prospectiviteit betekent dat je uitsluitel krijgt over de normaliter ondergespecificeerde verwezenlijking van de situatie (vgl. (7c)), en dat dit uitsluitel inhoudt dat de situatie zich daadwerkelijk verwezenlijkt heeft.¹¹ Alleen het eerste deel van die verwachting is juist. Zoals (16)-(18) laten zien, drukt deze combinatie uit dat de situatie uiteindelijk *geen* werkelijkheid is geworden: de band in (16) is er niet gekomen, de landgeiten in (17) lopen nog rond, en de Amersfoortse coalitie in (18) is op het spreekmoment intact. Zulke non-realisatie wordt ook wel ‘avertivity’ genoemd (Kuteva et al. 2019).

10 Dit is niet verrassend in zoverre dat een syntactisch toegekende agens-/themarol een semantisch kenmerk als [\pm CONTROLE] niet per se samenvallen (vgl. Broekhuis et al. 2015:52-53).

11 Die verwachting is gebaseerd op het feit dat perfectief aspect een situatie als ‘afgerond geheel’ presenteert (o.a. Comrie 1976; Smith 1997; Boogaart 2004).

- (16) Met Asthor *heb* ik ooit *op het punt gestaan* een band *te* starten.
(WR-P-E-A-0000298914)
- (17) Door kruising met meer productieve buitenlandse rassen *heeft* de Nederlandse Landgeit *op het punt van* uitsterven *gestaan*.
(<https://www.landgeit.nl>)
- (18) De coalitie *heeft* de afgelopen anderhalf jaar al vijf keer *op ploff* *gestaan*: Italiaanse taferelen in Amersfoort. (WR-P-P-G-0000147936)

Wat zegt de uitdrukkelijke non-realiserings in (16)-(18) over de construal van de situatie waaraan deze constructies een prospectief perspectief opleggen? Is de situatie strikt genomen wel onderdeel van die construal, gezien het feit dat de situatie helemaal uit beeld kan verdwijnen? Betekent dit, in termen van (7), dat alleen $\neg\varphi$ onderdeel is van een prospectieve construal, en φ alleen maar wordt geïmpliceerd door haar eigen ontkenning? Het moge duidelijk zijn dat deze vragen hier voor vervolgonderzoek worden opgeworpen.¹²

6. Besluit

Deze squib heeft een eerste verkenning ondernomen van prospectief aspect in het Nederlands. Op grond van een vierledige definitie van prospectiviteit heb ik gepoogd aannemelijk te maken dat ten minste zes Nederlandse uitdrukkingen tot het prospectieve domein behoren. Vervolgens heb ik drie punten behandeld waarop deze uitdrukkingen onderling verschillen: bronstructuur (plaats, wil, beweging), syntactico-semantische beperkingen (puntgebeurens, transitiviteit, wil/controle) en interactie met de voltooide tijd (non-realiserings).

Zoals het een squib betaamt, heb ik meer vragen opgeworpen dan beantwoord. Zo zijn de uitdrukkingen in (1)-(6) verbonden aan onafhankelijke crosslinguïstische tendensen, maar of hun betekenisontwikkeling

¹² De anonieme reviewer suggereert dat φ wel onderdeel is van de prospectieve construal maar zich daarin niet realiseert, en dat als dat (blijkens de context) toch gebeurt, het dan eerder gaat om iets als φ' : een gerealiseerde variant van φ op een later moment. Dit sluit aan bij de werkdefinitie van prospectiviteit van Bogaards & Fleischhauer (te verschijnen) in (i):

(i) $(\varphi_1 \& \text{IMM}(\neg\varphi_2 \tau \varphi_2))$

In (i) worden eveneens twee verschillende tokens van φ onderscheiden (φ_1 en φ_2), waarbij φ_1 gelijk is aan $\neg\varphi_2$, en φ_2 in het bereik staat van een semi-modale operator IMM (voor imminentie). Daarbij staat τ voor transitie, i.e. de transitie van het niet gelden van de situatie naar het wel gelden daarvan.

daadwerkelijk via deze wegen is verlopen, moet diachroon onderzoek uitwijzen. Daarnaast heb ik semantische beperkingen als ‘puntgebeuren’ als categorische restricties behandeld, terwijl zich ook relatieve ‘affiniteiten’ voor bepaalde predicaten zouden kunnen aftekenen die enkel kwantitatief vast te stellen zijn. Ook heb ik één syntactisch verschil tussen *op het punt (om) te* en *op het punt van* behandeld, maar zijn er wel meer. Zo kan de eerstgenoemde in (19a) alleen rechts van de bijzinsfinale werkwoordcluster staan, tegenover vrije distributie van de laatstgenoemde in (19b).

- (19) a. dat Els op het punt <*om te bevallen> staat <om te bevallen>
 b. dat Els op het punt <van bevallen> staat <van bevallen>

De bespreking van de voltooide tijd, ten slotte, gaf aanleiding tot vragen over de precieze construal van prospectiviteit. Een verwante vraag is of realisatie bij de Nederlandse uitdrukkingen eigenlijk wel altijd ondergespecificeerd is. Zo geeft de vaste uitdrukking ‘ik wil/wilde/wou net zeggen’ wel degelijk uitsluitel over de verwezenlijking van *zeggen*—namelijk van niet, en wel omdat de gesprekspartner al zei wat de spreker op het punt stond te zeggen. Is dit een subtype van prospectief aspect, of een aparte uitdrukking? Op al deze punten valt, kortom, nog genoeg te onderzoeken.

Referenties

- Anderson, John (1973). *An essay concerning aspect*. Den Haag: Mouton.
- Bickel, Balthasar (1997). Aspectual scope and the difference between logical and semantic representation. *Lingua* 102, 115–131.
- Bogaards, Maarten (2019). Posture verbs combined with past participles in Dutch: Fixed or productive patterns? In: J. Berns & E. Tribushinina (red.), *Linguistics in the Netherlands 2019*. Amsterdam: Benjamins, 68–83.
- Bogaards, Maarten (2020). Gezichten, gedachten en gesprekken: Quotatieven in het Nederlands van nu. *Neerlandistiek*. <https://www.neerlandistiek.nl/2020/02/gezichten-gedachten-en-gesprekken/>
- Bogaards, Maarten (2022) The discovery of aspect: A heuristic parallel corpus study of ingressive, continuative and resumptive viewpoint aspect. *Languages* 7, 158. <https://doi.org/10.3390/languages7030158>
- Bogaards, Maarten (te verschijnen). Top-down vs. bottom-up approaches to aspect: The case of the Dutch prepositional progressive. *Journal of Germanic Linguistics* 35.

- Bogaards, Maarten, Ronny Boogaart & Sjef Barbiers (2022). The syntax of progressive and ingressive *aanhet*-constructions in Dutch. In: J. Vogels & S. Leufkens (red.), *Linguistics in the Netherlands 2022*. Amsterdam: Benjamins, 2-21.
- Bogaards, Maarten & Jens Fleischhauer (te verschijnen). Prospective aspect constructions in West Germanic: A comparative corpus study of German and Dutch. *Leuvense Bijdragen* 104.
- Boogaart, Ronny (1991). "Progressive aspect" in Dutch. In: F. Drijkoningen & A. van Kemenade (red.), *Linguistics in the Netherlands 1991*. Amsterdam: Benjamins, 1-9.
- Boogaart, Ronny (2004). Aspect and Aktionsart. In: G. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan, S. Skopeteas & W. Kesselheim (red.), *Morphology: An International Handbook on Inflection and Word-Formation, Volume 2*. Berlijn: Mouton de Gruyter, 1165-1180.
- Boogaart, Ronny & Maarten Bogaards (te verschijnen). Aspect. In: M. Beliën (red.), *Algemene Nederlandse Spraakkunst (e-ANS)*. 3e herziene editie. Leiden: INT. <https://e-ans.ivdnt.org/>
- Broekhuis, Hans, Norbert Corver & Riet Vos (2015). *Syntax of Dutch: Verbs and verb phrases, Volume 1*. Amsterdam: AUP.
- Comrie, Bernard (1976). *Aspect: An introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Cambridge: CUP.
- Dahl, Östen (1985). *Tense and aspect systems*. Oxford: Blackwell.
- Declerck, Renaat, Susan Reed & Bert Capelle (2006). *The grammar of the English verb phrase, Vol. 1*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Dik, Simon (1997). *The theory of Functional Grammar. Part 1: The structure of the clause*. 2e herziene editie (red. K. Hengeveld). Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Dowty, David (1979). *Word meaning and Montague Grammar*. Dordrecht: Reidel.
- Fleischhauer, Jens (te verschijnen). Prospective aspect and current relevance: A case study of the German *stehen-vor* NP construction. *Journal of Germanic Linguistics* 35.
- Fleischhauer, Jens & Thomas Gamerschlag (2019). Deriving the meaning of light verb constructions—a frame account of German *stehen* 'stand'. In: B. Hampe & S. Flach (red.), *Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association 7*. Berlijn: Mouton de Gruyter, 137-156.
- Fleischmann, Suzanne (1983). From pragmatics to grammar: Diachronic reflections on complex pasts and futures in Romance. *Lingua* 60, 183-214.
- Haeseryn, Walter, Kirsten Romijn, Guido Geerts, Jaap de Rooij & Maarten van den Toorn (red.) (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst (ANS)*. 2e herziene editie. Groningen: Nijhoff.
- Hill, Angelica (2022). What about *about to*? Presentatie op *ECO-5* (The East Coast Workshop in Syntax/Semantics), 16 april 2022, MIT, <https://sites.google.com/view/eco-5>

- Heine, Bernd (1994). On the genesis of aspect in African languages: The proximative. *Proceedings of the 20th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 35-46.
- Hoekstra, Teun (1984). *Transitivity: Grammatical relations in government-binding theory*. Dordrecht: Foris.
- Jendraschek, Gerd (2014). Future tense, prospective aspect and irrealis mood as part of the situation perspective: Insights from Basque, Turkish and Papuan. In: P. de Brabanter, M. Kissine & S. Sharifzadeh (red.), *Future times, future tenses*. Oxford: OUP, 138-164.
- König, Christa (1993). *Aspekt im Maa*. Cologne: Institut für Afrikanistik.
- König, Christa (2000). Der Proximativ. Neu und verwirrend? In: W. Breu (red.), *Probleme der Interaktion von Lexik und Aspekt*. Tübingen: Niemeyer, 141-158.
- Kuteva, Tania, Bas Aarts, Gergana Popova & Anvita Abbi (2019). The grammar of 'non-realization'. *Studies in Language* 43, 850-895.
- Lemmens, Maarten (2002). The semantic network of Dutch posture verbs. In: J. Newman (red.), *The linguistics of sitting, standing and lying*. Amsterdam: Benjamins, 103-140.
- Lemmens, Maarten (2015). Zit je te denken of ben je aan het piekeren? Persistentie in het synchrone gebruik van de PREP-en POS-progressiefconstructies in het Nederlands. *Nederlandse Taalkunde* 20, 5-36.
- Romaine, Suzanne (1999). The grammaticalization of the proximative in Tok Pisin. *Language* 75, 322-334.
- Sasse, Hans-Jürgen (2002). Recent activity in the theory of aspect. *Linguistic Typology* 6, 199-271.
- Smith, Carlota (1997). *The parameter of aspect*. 2e herziene editie. Dordrecht: Springer.
- Swart, Henriëtte de (1998). Aspect shift and coercion. *Natural Language & Linguistic Theory* 16, 347-385.
- Van Rompaey, Tinne, Kristin Davidse & Peter Petré (2015). Lexicalization and grammaticalization: The case of verbo-nominal expressions *be on the/one's way/road*. *Functions of Language* 22, 232-263.
- Vendler, Zeno (1967). *Linguistics in philosophy*. Ithaca: Cornell University Press.
- Wierenga, Roné (2022). Inchoatiewe niehoofdwerkwoordkonstruksies in Afrikaans: 'n korpusonderzoek. MA-scriptie, Noordwes-Universiteit.